LAUSUNTO

Helsinki, 11.10.2022

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Eduskunta

Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunnan etäasiantuntijakuuleminen keskiviikko 12.10.2022 klo 9.50

Asia: HE 191/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lisätietoja: erityisasiantuntija Päivi Kiiskinen, paivi.kiiskinen@soste.fi, puh. 0400 516 018,
erityisasiantuntija Minttu Ojanen, minttu.ojanen@soste.fi, puh. 050 462 3347

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas

pääsihteeri

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 230 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä 80 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- Perheiden maksurasitus ei saa lain muutoksen myötä nousta kohtuuttomaksi
- Lakiesitykseen tulee kirjata vielä selkeämmin mahdollisuus maksujen kohtuullistamisesta ja että maksu voidaan jättää myös perimättä.
- Palvelu-, matka- ja lääkemaksukatot tulee yhdistää yhdeksi maksukatoksi ja taso kytkeä takuueläkkeen tasoon.
- Työhönvalmennus tulee lisätä vammaispalvelulakiin esim. valmennusta koskeviin pykäliin.
- Liikkumisen tuen tulee kattaa myös työn hakuun liittyvät matkat kuten työhaastattelut ja soveltuvuustestit.
- Sosiaalityön riittävä resursointi ja koulutus on lain toimeenpanon kannalta oleellista.
- Toimeenpanon seurantaa varten tulisi perustaa erillinen seurantaryhmä, johon tulee nimetä myös sidosryhmien edustajia.
- Oikeus hakea subjektiivisia oikeuksia koskeviin päätökseen muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta ilman valituslupaa tulee mahdollistaa.

LAUSUNTO

SOSTE kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa saamastaan lausuntopyynnöstä sekä kutsusta etäkuulemiseen.

Uutta vammaispalvelulakia on odotettu pitkään. Uudistusta on valmisteltu yhteistyössä eri vammaryhmien edustavien vammaisjärjestöjen kanssa. Laki on hyvin valmisteltu, mutta kaipaa vielä joitain täsmennyksiä. Muutostarpeiden kartoittamiseksi SOSTE suosittelee valiokuntaa kuulemaan mahdollisimman laajasti eri vammaisjärjestöjä. Kuulemiskierrokseen kannattaa käyttää riittävästi aikaa, mutta on tärkeätä, että lakiesitys saadaan hyväksytyksi tämän hallituskauden aikana.

Lakiesityksen tarkemmista vaikutuksista eri vammaryhmiin SOSTE luottaa näitä edustavien vammaisjärjestöjen asiantuntemukseen. Tässä lausunnossa nostamme esiin muutamia yleisiä vammaispalveluiden käyttäjiä koskettavia seikkoja, joita toivomme valiokunnan huomioivan mietintöä laatiessaan.

Perheiden maksurasitus ei saa nousta kohtuuttomaksi

Uuden lain myötä mm. työ- ja päivätoimintaan kulkeminen muuttuu omavastuulliseksi. Perheiden maksurasitusta nostaa myös kodin ulkopuolella asuvan lapsen asumisesta perittävät kustannukset. Vanhemmat joutuvat usein myös huolehtimaan siitä, että kodin tilat ovat toimivat lapsen viikonloppu- ja lomavierailuja varten. Lisäksi vanhemmille tulee kustannuksia vierailuista ja lapsen kuljettamisesta.

Esityksessä tuodaan esiin, että kotitalouksien aseman säilymistä kohtuullisena mahdollisesti lisääntyvistä maksuista huolimatta turvaa hyvinvointialueen velvollisuus alentaa maksuja tai poistaa ne kokonaan, jos ne muodostuvat kohtuuttomiksi kotitalouden toimeentulon kannalta. **SOSTE katsoo, että lakiesitykseen tulee kirjata vielä selkeämmin mahdollisuus maksujen kohtuullistamisesta ja että maksu voidaan jättää myös perimättä.**

Sairastaminen on suhteettoman kallista pienituloisille ja paljon sairastaville. Asiakasmaksuja maksetaan paljon toimeentulotuella ja yhä useampi joutuu ulosottoon asiakasmaksujen vuoksi. Sairastamisen kalleus syventää sosiaalisia, taloudellisia ja terveydellisiä ongelmia, joiden korjaaminen on yhteiskunnalle kalliimpaa kuin niiden ennaltaehkäisy. Näiden ongelmien hintalappu näkyy kohonneina palvelumenoina useiden vuosien päästä.

SOSTE esittää, että palvelu-, matka- ja lääkemaksukatot tulee yhdistää yhdeksi maksukatoksi ja taso kytkeä takuueläkkeen tasoon. On varmistettava, että asiakasmaksuja huojennetaan tai jätetään perimättä lain hengen mukaisesti. Yhteiskunnan tehtävänä on turvata palvelujen ja hoidon saatavuus kaikille niitä tarvitseville, ja siksi järjestelmässä tulee olla asianmukaiset keinot väliinputoamisten ehkäisemiseksi.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä tulee tukea

SOSTE on pettynyt, ettei vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa ja työtoimintaa koskevan lainsäädännön uudistaminen edennyt vieläkään. Työhönvalmennuksella on suuri merkitys vammaisten henkilöiden työelämään osallistumisen mahdollistaja. **Koska työhönvalmennusta ei sisällytetty erikseen sosiaalihuoltolain uudistukseen, tulee se lisätä vammaispalvelulakiin esim. valmennusta koskeviin pykäliin.**

Vammainen henkilö voi hyötyä osallisuutta tukevan päivätoiminnan ja työtoiminnan yhdistämisestä. Työkyvyttömyyden ei tulisi olla päivätoiminnan edellytyksenä. Päivätoiminnan saamisessa tulisi ottaa huomioon yksilöllinen tarve.

Liikkumisen tuen osalta SOSTE esittää, että vähintään perusteluihin tarkennetaan, **että se kattaa myös työn hakuun liittyvät matkat kuten työhaastattelut ja soveltuvuustestit.**

Lain toimeenpanolla suuri vaikutus yhdenvertaisuudelle

Lähtökohtaisesti uudistuksen tulisi parantaa mahdollisuuksia saada yksilöllisiä tarpeensa mukaisia palveluita diagnoosista riippumatta. Kun yhdistetään kaksi lakia väistämättä joudutaan tekemään kompromisseja. Toimeenpano tulee näyttämään millaisiksi lain soveltamiskäytännöt muodostuvat. On kuitenkin varmistettava, ettei tule väliinputoajia, jotka eivät saa palveluita minkään lain nojalla. **Sosiaalityön riittävä resursointi ja koulutus on lain toimeenpanon kannalta oleellista, kun palvelujen saaminen perustuu yksilölliseen avun ja tuen tarpeen arviointiin ja kokonaisharkintaan. Toimiva palvelukokonaisuus edellyttää myös eri toimijoiden välistä saumatonta yhteistyötä.**

Lain soveltamisalan kohta 4 määrittelee, että avun, tuen tai huolenpidon tarve johtuu pääasiassa muusta kuin iäkkäänä alkaneesta ja tyypillisesti iäkkäillä henkilöillä esiintyvästä sairaudesta tai yleisestä vanhuudesta johtuvasta rappeutumisesta taikka heikkoudesta. Tämä kohta on hieman parantunut lausuntokierroksen jälkeen. SOSTE on kuitenkin huolissaan, että tämä saattaa aiheuttaa toimeenpanon yhteydessä erilaisia tulkintoja. **Toimeenpanon yhteydessä tulee varmistaa päätöksentekijöiden tarvittava osaaminen tunnistaa ikääntyneiden iästä johtumaton vamma tai sairaus.** Lain tulkinta ei saa johtaa siihen, että ikääntynyt vammainen henkilö ei saa tarvitsemiaan palveluita vammaispalvelulain perusteella.

Laki sisältää isoja sisällöllisiä muutoksia. Samaan aikaan palveluiden järjestäjä vaihtuu. Jo yksittäisinä muutoksia näillä on vaikutuksia vammaisten henkilöiden palveluiden saatavuuteen. **SOSTE katsoo, että toimeenpanon seurantaa varten tulisi perustaa erillinen seurantaryhmä, johon tulee nimetä myös sidosryhmien edustajia.**

Vammaisten oikeusturvaa on vahvistettava

Uusi vammaispalvelulaki tuo mukaan ison joukon uudistuksia. Lain soveltamiskäytännöt tulevat hakemaan muotoaan. Nykyisinkin vasta korkeimman hallinto-oikeuden käsittelyn jälkeen useat vammaiset henkilöt ovat saaneet oikeuden välttämättömille vammaispalveluilleen. **Oikeus hakea subjektiivisia oikeuksia koskeviin päätökseen muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta ilman valituslupaa tuleekin mahdollistaa.**